

UNITAT 6: EL FEUDALISME I : L'ALTA EDAT MITJANA (V – XI).**Examen : 11 d'abril del 2008****Comentari pel·lícula: 14 d'abril del 2008****A I Conceptes.**

1. Orígens i definició del feudalisme.
2. Geografia del feudalisme.
3. La societat feudal: la piràmide feudal i els tres estaments (nobles, clergat i pagesos).
4. La política feudal: la monarquia feudal.
5. L' economia feudal: el castell i el feu.
6. La cultura feudal: El romànic.
7. Fets històrics més destacats: Les croades.

B I Objectius didàctics.

1. Conèixer els conceptes anunciats anteriorment → saber i entendre el dossier.
2. Saber analitzar un dibuix o un còmic → exercici pàgina 36.
3. Saber comentar una pintura → exercici pàgina 54.
4. Saber analitzar un text històric → exercici 2, pàgina 55.
5. Saber analitzar una pel·lícula des d'un punt de vista històric → exercici realitzat.

1. Orígens i definició del feudalisme.

Europa cap a l'any mil era un territori dividit en nombrosos regnes i estats independents. La dissolució de l'antic Imperi carolingi havia donat lloc al final del segle X a dues noves entitats territorials, el **Sacre Imperi romanogermànic** i el **regne de França**. A més a més hi havia un gran nombre de regnes i comtats com els comtats hispànics. Tots ells, al seu torn, estaven dividits en demarcacions territorials més petites, des dels **ducats** fins a les **senyories**, en les quals l'autoritat de l'emperador o del rei a penes era reconeguda i el poder dels senyors era absolut.

No obstant això, per sobre del fraccionament i la diversitat lingüística i cultural, hi havia altres elements que dotaven el continent d'una gran unitat:

- **La religió i la cultura escrita**, ja que tot Europa era cristiana i els llibres i els documents oficials s'escriuien en llatí.
- **El comerç**, que assegurava la comunicació i l'intercanvi entre els països del nord i el sud del continent.
- **Unes mateixes estructures socials**, basades en la divisió entre senyors i camperols.

Com ja hem dit, la fragmentació de l'Imperi després de la mort dels hereus de Carlemany va provocar la divisió d'Europa en petits Estats gairebé independents. En aquests regnes, el poder dels monarques es va anar afeblint progressivament. A la falta d'autoritat s'hi sumaven el perill de noves invasions (com les musulmanes) i la dificultat de defensar els territoris i les poblacions.

Els reis de l'època no disposaven de prou recursos per mantenir el control administratiu del territori i un exèrcit adient. A falta d'altres mitjans, van concedir als nobles la propietat territorial en **benefici**, en pagament pels serveis de defensa de la població.

Al començament, la donació del benefici no n'implicava la propietat (dret d'usdefruit). Finalment, la noblesa va aconseguir que el rei acceptés que aquestes terres, en un principi *prestades*, poguessin ser heretades, amb la qual cosa es van acabar *convertint en propietat*. El territori que es lliurava era el **feu** i la persona que el rebia, el **vassall**.

Amb el temps, els senyors feudals van assumir funcions que fins aleshores només corresponien al rei, com ara *administrar justícia, encunyar moneda i gravar amb impostos*. Tot i ser vassalls del rei, actuaven com si fossin reis locals. Ben aviat van començar a **infeudar** les propietats a altres vassalls. Així, els senyors feudals eren alhora vassalls del rei i senyors dels seus propis vassalls.

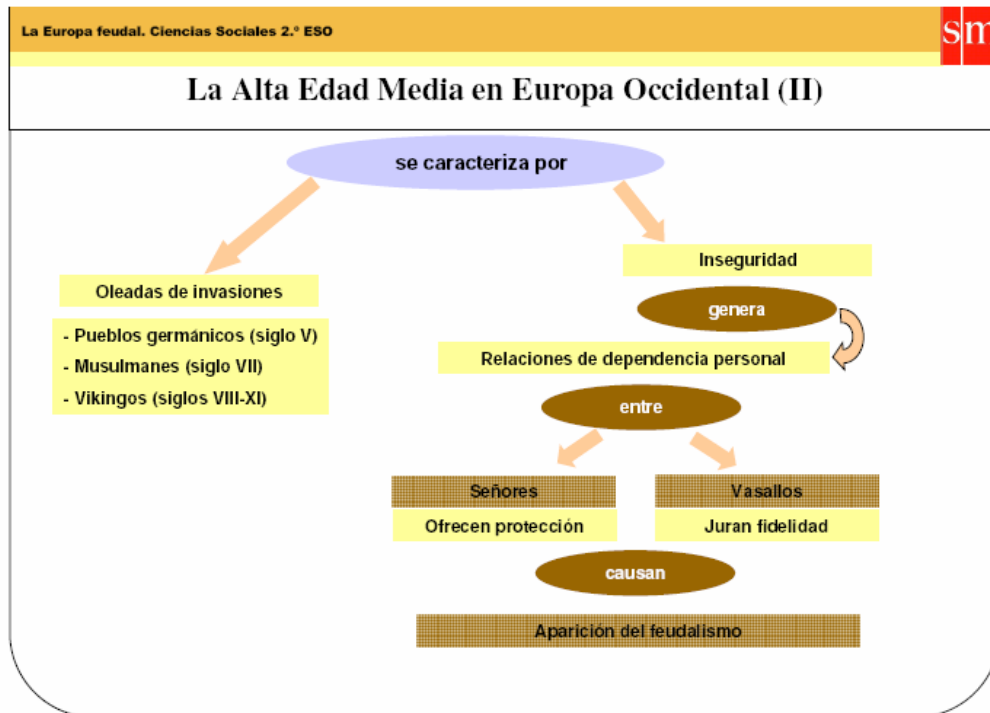
-- IES SANT QUIRZE --

El lliurament del feu a un vassall es feia en la **cerimònia d'homenatge**. El senyor concedia un feu i oferia protecció. El vassall, a canvi, jurava fidelitat i obediència i oferia respecte, consell i ajut militar quan el senyor el reclamava.

El **feudalisme**, doncs, no es va limitar a ser un mer **sistema econòmic**, en què la terra era la font de recursos principal, sinó que a més va constituir **l'organització política i social** de la major part d'Europa.

Per estudiar el feudalisme, els historiadors divideixen l'època feudal en dues etapes:

- Alta Edat Mitjana (s. V – XI dC).
- Baixa Edat Mitjana (s. XII – XV dC).

Exercicis

- Llegeix el quadre "Homenatge – Investidura" de la pàgina 24 i fes l'exercici annex.
- Fes el "Te'n recordes" de la pàgina 25.
- Fes l'exercici 2 del "Descobreix..." de la pàgina 25.
- Defineix: vassall, benefici, feu, cerimònia d'homenatge.
- Explica, tot redactant, l'anterior esquema.

2. Geografia del feudalisme.

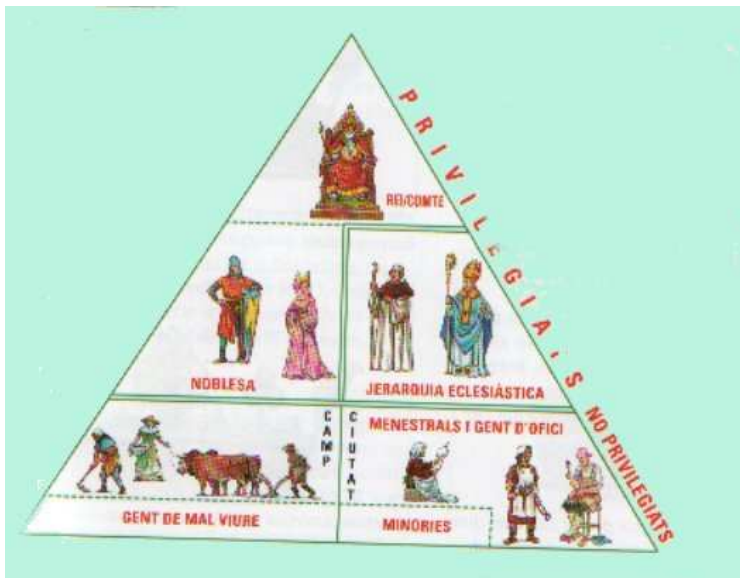
L'Europa feudal es va estendre a tota l'Europa occidental i central tal i com podeu veure en següent mapa:

3. La societat feudal: la piràmide feudal i els tres estaments (nobles, clergat i pagesos).

3.1. La societat feudal.

La societat feudal era una **societat estamental**, és a dir, era una societat caracteritzada pels següents elements:

a) L'existència de tres estaments o grups socials (noblesa, clergat i poble) agrupats entre privilegiats i no privilegiats.

b) Els no privilegiats treballaven més del que seria necessari per la seva supervivència, doncs del seu treball sobreviuen els

privilegiats.

c) La no existència de mitjans tècnics sotmesos a una constant innovació.

Per explicar la societat feudal, s'acostuma a utilitzar la piràmide feudal que mostra tots els grups socials de l'època.

3.2. La societat estamental.

Tradicionalment, els historiadors han dividit la societat feudal en tres *estaments*: *la noblesa, el clergat i el poble*. Però, si ens basem en l'explotació del treball camperol, que era el que feia rendible una propietat, es redueix a la confrontació de dos grups: ***privilegiats i no privilegiats***.

3.2.1. Els privilegiats.

Els estaments **privilegiats** els formaven tots els que tenien feus i vassalls a les seves ordres, en qualsevol grau (*la noblesa i la clerecia*). Els privilegis que ostentaven la noblesa i el clergat eren: 1. no haver de treballar, 2. no pagar impostos, 3. impartir justícia i 4. fer servir armes.

a) **La noblesa.**

La **noblesa** o **estament militar** (*bellatores*) estava composta per *grans propietaris*. Des del castell, el senyor controlava la vida dels vassalls: administrava justícia, cobrava impostos i exercia les funcions de govern. Els *cavallers* també formaven part de l'estament militar; no eren propietaris de terres i l'única possessió que tenien era una muntura (els cavalls eren escassos en l'Alta Edat Mitjana), un equip de protecció i armes. Vivien en els castells del senyor. L'ocupació principal dels cavallers era anar a la guerra, però en temps de pau, participaven i organitzaven torneigs i caceres. Els enfrontaments i les guerres entre nobles eren, però, molt freqüents de tal manera que l'Església va haver de limitar aquesta violència establint la **pau de Déu**.

b) **El clergat.**

El **clergat** era l'estament que es dedicava a l'oració (*oratores*) i a pregar pels altres dos estaments. El clergat eren doncs, els membres de l'Església. L'Església marcava tots els esdeveniments de la vida social i de la vida privada: les cerimònies religioses, l'ensenyament, la cura dels malalts, etc. L'Església tenia molt de poder ja que podia excomunicar qualsevol creient, assegurant-li – segons les creences de l'època - el martiri etern. Això feu que, l'Església pogués establir la pau de Déu. Així mateix, l'Església tenia molta riquesa econòmica, posseïa terres i cobrava a tots els seus vassalls cristians el **delme**, una mena d'impost.

Hem de distingir entre *alta clerecia* (bisbes, abats.... és a dir, senyors feudals amb grans propietats) i *baixa clerecia* (sacerdots i frares). Igual com el castell, el monestir era un centre de poder, però a més era un lloc d'oració, estudi i treball. Geogràficament estava situat en un punt aïllat, proper a la població rural a la qual havia d'evangelitzar i controlar. En molts llocs, l'església s'establia en un lloc aïllat en el qual hi havia algunes masies, però poc a poc, l'església anava rodejant-se de cases

-- IES SANT QUIRZE --

habitades per persones que buscaven la protecció de l'Església. A més a més d'esglésies, també es construïren monestirs. Un **monestir** era un conjunt d'edificis i de dependències habitada per monjos que buscaven l'aïllament per entrar en contacte més directe amb Déu.

3.2.2. Els no privilegiats.

Per sota d'aquests dos grups hi havia els **no privilegiats** (*laboratores*) que es dedicaven únicament al treball. Durant l'edat mitjana el 90% dels europeus eren pagesos, el que ens indica que gairebé tots els no privilegiats es dedicaven a l'agricultura i a la ramaderia. Els pagesos vivien en cases molt rudimentàries fetes amb branques i fang i eren autosuficients, és a dir, produïen tot allò que necessitaven: menjar, vestits, casa, eines, etc. Se'n distingeixen dues classe fonamentals: els *vilans*, que solien ser homes lliures, i els *serfs*, al quals no es reconeixia la llibertat:

- Els **vilans** eren camperols que treballaven unes terres per les quals pagaven al propietari, el senyor feudal, una part de la collita. Dedicaven un determinat nombre de dies l'any a treballar en les terres exclusives del senyor.
- Els **serfs** no eren lliures, pertanyien al senyor ja des del naixement encara que en alguns casos els vilans es podien convertir en serfs si no pagaven al senyor. No tenien llibertat per contreure matrimoni, llegar béns als fills sense permís del senyor, no podien abandonar les terres ...

Exercicis

- Fes els exercicis 3 i 4 del "Te'n recordes" de la pàgina 28.
- Fes l'exercici 5 de la pàgina 39.
- Fes l'exercici "Fixa't bé" de la pàgina 42.
- Llegeix el quadre "Organització de l'Església" de la pàgina 43 i fes els 2 exercicis.
- Fes un esquema sobre la societat feudal.

4. La política feudal: la monarquia feudal.

Amb la descomposició de l'Imperi carolingi, els senyors més importants van ampliar cada vegada més el seu poder i es van convertir en reis, creant regnes propis a partir de feus. El rei no era elegit pel poble, sinó que tenia *caràcter sagrat*, la seva legitimitat depenia de la successió dinàstica però havia de ser confirmada per l'Església.

El rei només tenia tots els poders en les terres dels seus propis feus. A la resta dels territoris del seu regne el rei només podia:

- a) Cobrar alguns impostos b) Impartir algun tipus de justícia c) Ser cap de l'exèrcit.

-- IES SANT QUIRZE --

El rei acostumava a canviar la seva residència així que cada vegada que es traslladava es feia acompanyar de la seva família i una sèrie de consellers, nobles, eclesiàstics, guerrers, etc. Que formaven la seva **cort reial**. Però el rei no sempre era el senyor feudal més poderós del regne. Així, el rei de França, a començament del segle XI, posseïa un domini tres vegades inferior al d'un dels seus vassalls, el duc de Normandia.

Per consolidar el poder i incrementar el patrimoni, alguns reis, que tenien el suport de l'Església, van haver de lluitar contra el poder dels vassalls o practicar una hàbil política matrimonial.

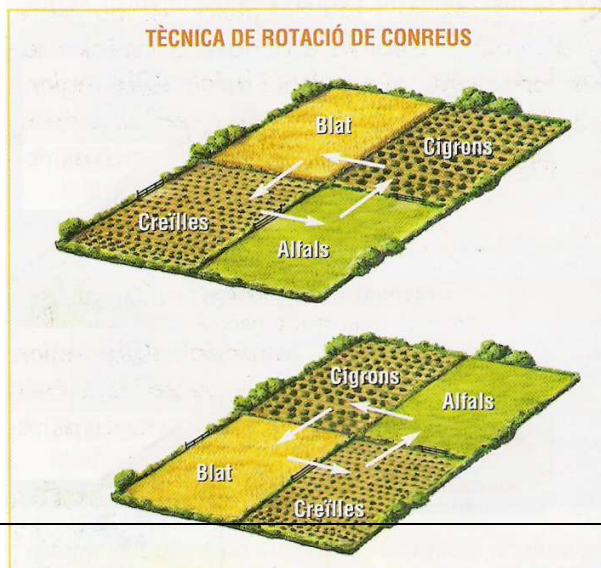
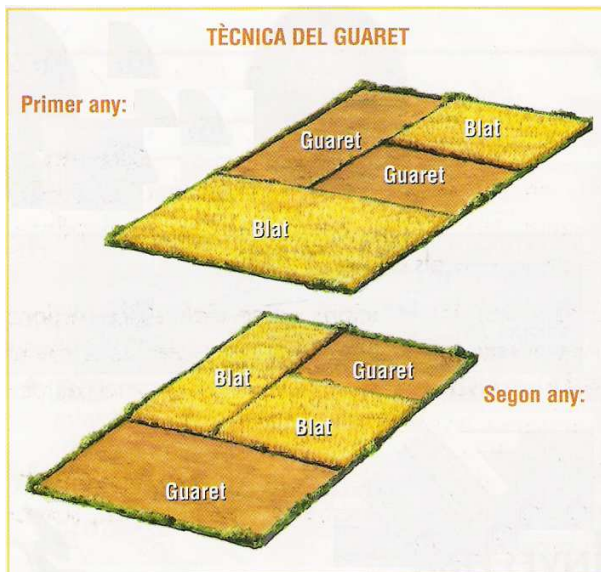
Exercicis

- Fes els exercicis 2, 3 i 4 del "Te'n recordes" de la pàgina 27.
- Llegeix el quadre "El rei medieval tenia caràcter sagrat" de la pàgina 27 i fes els 2 exercicis.
- Fes l'exercici 1, pàgina 36.

5. L'economia feudal: el castell i el feu.

Com ja hem dit, la majoria de la població de l'edat mitjana vivia de l'agricultura i la

ramaderia. Ambdues activitats s'exercien sobre els feus. Els feus es dividien en dues parts: una d'elles conreades pels serfs i l'altra conreada pels vilans.

- Els serfs conreaven les terres que estaven sota el **domini directe** del senyor. Això vol dir que el senyor feudal rebia directament tot el treball dels serfs i amb allò s'alimentava tot el castell. Si sobrava alguna cosa, aquesta es venia al mercat.
- Els vilans conreaven les terres que estaven sota el **domini útil** del senyor. Cadascuna de les parcel·les tenia un hort amb la qual el vilà alimentava la seva família i pagava al senyor.

-- IES SANT QUIRZE --

Per treballar el camp, tota la família de pagesos hi col·laborava. S'utilitzaven eines molt rudimentàries (aixada, falç, arada, etc.) i s'establia una rotació biennal i un sistema de descans (el guaret). Es conreava principalment cereals per fer pa, però també llegums, vinyes, horts, cebes, enciams i arbres fruiters.

Exercicis

- Defineix: domini útil, domini directe, guaret, rotació biennal.
- Explica quines eren les diferències entre els serfs i els vilans.
- Fes un quadre-esquema en que hi hagi els principals trets de la política, geografia, societat, economia i cultura de l'època.

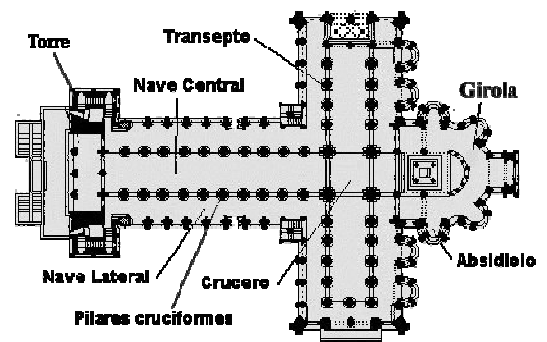
6. La cultura feudal: El romànic.

La prosperitat material i la renovació espiritual que hi va haver del segle XI al XIII es van manifestar també en la multiplicació per tot Europa del nombre d'esglésies i d'edificis religiosos. Per construir-los es van reutilitzar tècniques romanes, com **l'arc de mig punt i la volta**, i per això aquest art és conegut amb el nom *de romànic*. Ara bé, també hi són perceptibles les influències orientals i germàniques.

Podem trobar esglésies a les petites ciutats; però, sobretot, al camp, als monestirs, a les viles o als castells. Sol ser un edifici petit - si bé també hi ha esglésies molt grans - construïts de pedra, amb una planta, certs elements constructius i unes formes decoratives molt semblants a tota l'Europa feudal.

6.1. Les parts de les esglésies romàniques.

- La Planta
 - o Planta basilical (com una basílica romana).
 - o Planta de creu llatina (un braç més llarg que l'altre), el lloc on s'entrecreuen els braços s'anomenen creuer.
 - o Al fons de la nau principal hi havia un absis normalment semicircular.
- Per construir la coberta s'aixecaven voltes de canó.
- Per reforçar els murs s'utilitzaven els contraforts.
- Les finestres eren petites, estretes i allargades.
- Solia tenir una torre – campanar.
- Als monestirs era habitual l'existència de claustres.

6.2. La decoració interior.

-- IES SANT QUIRZE --

La decoració d'aquestes esglésies podia ser esculpida i pintada. L'escultura i la pintura depenien de l'arquitectura. Servien per ensenyar i recordar els passatges de la Bíblia a la major part del poble, que no sabia llegir.

a) L'escultura.

S'esculpien, sobretot, la façana i els capitells dels claustres. Amb freqüència l'escultura subratlla la importància de les parts de l'edifici. La temàtica és narrativa i didàctica (escenes bíbliques) o decorativa (motius vegetals, geomètrics, monstres ...). Tan sols al final del període romànic (segona meitat del segle XII), les escultures comencen a cobrar una certa vida i una certa independència en relació a les formes arquitectòniques. Avui ens semblen relleus toscos i ingenus, tècnicament pobres, però tenien una gran expressivitat.

b) La pintura.

Igual que l'escultura, la pintura forma part de la decoració del temple i recobreix pràcticament totes les parets del seu interior. És una pintura antinaturalista que prefereix plasmar vivències religioses abans que reproduir formes reals. Sotmesa a un gran procés d'abstracció, té molt de poder expressiu i la seva forma i el seu color responen a una intencionalitat simbòlica.

Tècnicament presenta línies grosses per contornejar les figures, donant així al dibuix tot el pes de les formes. Els colors són purs, sense, barreges, i el seu to viu, que produeix una forta impressió, respon sens dubte al simbolisme medieval. La pintura romànica no té profunditat ni tampoc llum: les figures es disposen paral·lelament i juxtaposades sobre un fons monocrom o llistat amb franges horitzontals. La composició és plana i frontal i les imatges solen deformar-se per tal de destacar la jerarquia dels personatges o el seu valor simbòlic. El Pantocràtor s'acostumava a pintar també a l'interior de l'absis, damunt l'altar major. Era un Crist sever, jutge majestuós. Es pintava a la paret, damunt d'una capa de guix, usant la tècnica del fresc. A sota del Pantocràtor s'hi pintaven sants i escenes bíbliques.

Exercicis

- Fes l'exercici 3 del "Te'n recordes" de la pàgina 48..
- Fes l'exercici "Fixa't bé" de la pàgina 49.
- Llegeix el quadre "Els capitells romànics" de la pàgina 51 i fes els 4 exercicis.
- Fes el "Te'n recordes" de la pàgina 51.
- Fes els 2 exercicis del quadre "La portalada romànica".
- Fes el "Fixa't bé" de la pàgina 53.
- Fes l'exercici 1 de la pàgina 54.

7. Fets històrics més destacats: les croades.

Així com una de les obligacions dels musulmans és viatjar a La Meca (lloc de naixement de Mahoma), els cristians de l'edat mitjana també peregrinaven als llocs on va viure Jesucrist, a l'actual Palestina, coneguda amb el nom de *Terra Santa*. La zona, controlada pels musulmans, podia ser visitada pels cristians, però quan els turcs van conquerir la zona, els cristians que peregrinaven començaren a ser maltractats.

D'aquesta manera, el 1095 el papa Urbà II cridà als cristians a "alliberar Terra Santa dels infidels" és a dir, a conquerir Palestina, i la seva capital, Jerusalem. Durant els segles XI, XII i XIII, aquesta crida va generar les **croades**, campanyes militars en defensa de la creu. Les croades recolliren cavallers i poble arreu d'Europa que viatjaven fins a Jerusalem on anaven a combatre.

Les croades van tenir diverses conseqüències entre les que podem destacar:

- a) Ajudaren al comerç entre orient i occident.
- b) Van reforçar les ciutats comercials del Mediterrani.
- c) Van permetre ampliar els coneixements dels europeus.

Exercicis

- Fes l'exercici 2 de la pàgina 55.
- Fes l'exercici "Saps interpretar" de la pàgina 44.
- Fes els exercicis 1 i 3 del "Te'n recordes" de la pàgina 45.
- Fes un comentari històric de la pel·lícula "El reino de los Cielos".

Com fer un comentari històric d'una pel·lícula.

- a) Fes una fitxa tècnica de la pel·lícula on s'hi inclogui el títol de la pel·lícula, directors i principals personatges, any, país, etc.
- b) Fes un breu resum de la pel·lícula i una petita descripció dels principals personatges.
- c) Relaciona els fets que apareixen en la pel·lícula amb els fets històrics. En aquest cas, intenta respondre les següents preguntes:
 - a. Quin tipus de persones eren els croats segons la pel·lícula?
 - b. Quines causes de les croades veus reflectides al film?
 - c. Quina croada creus que representa el film?
 - d. Quines conseqüències de les croades veus reflectides a la pel·lícula?
- d) Intenta veure quina visió dels fets dóna la pel·lícula: hi ha bons i dolents? Qui són els bons? I els dolents? Per tant, de part de qui es posa el director?
- e) Dóna una valoració personal de la pel·lícula: t'ha agradat? Per què?